

OKSANA BARANIVSKA

СИНТАКСИЧНІ ПОМИЛКИ ПОЛЬСЬКОМОВНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Опанування синтаксису іноземної мови у процесі її вивчення є складним, але одночасно не менш важливим, ніж лексика і морфологія. На жаль, іноді синтаксичні норми залишаються «поза кадром», проте їх порушення часто є причиною незрозуміння тексту.

Вивчення української мови як іноземної в польськомовному середовищі супроводжується низкою синтаксичних помилок, спричинених трьома чинниками: по-перше, міжмовними подібностями, по-друге, неухважністю і по-третє, (нерідко) засвоєнням неправильних форм від носіїв мови, адже не тільки іноземці допускають помилки: це явище характерне також і для носіїв мови. Вважаємо, що про ці помилки теж потрібно згадати, адже в більшості випадків саме іноземці вчать мови від носіїв. Це і з Інтернету, і з телебачення, і під час звичайного спілкування.

Метою нашого дослідження є аналіз синтаксичних помилок у простому і складному реченні польськомовних студентів української філології Ягеллонського університету (Краків, Польща), які ми почерпнули з їхніх письмових робіт (2014–2023)¹, і визначення способів їх подолання, зокрема запропонування дієвих шляхів правильного опанування синтаксичних норм української мови. Переважна

Др Оксана Баранівська, проф. ЯУ – Ягеллонський університет, Філологічний факультет, Інститут східнослов'янської філології; електронна пошта: oksana.baranivska@uj.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1159-7036>.

Dr OKSANA BARANIVSKA, prof. UJ – Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej; e-mail: oksana.baranivska@uj.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1159-7036>.

¹ У всіх прикладах, узятих зі студентських робіт, збережено оригінальний правопис.

більшість цих студентів раніше взагалі не вивчала української мови (ознайомлення з українською відбулося в стінах Ягеллонського університету), а навіть та незначна кількість студентів, яка мала основи української мови, початкову і середню освіту здобувала в польських школах.

Поняття мовної помилки носіїв мови досліджує культура мови. Про типологію мовних помилок у мовознавчій літературі написано чимало. Наприклад, польський мовознавець Анджей Марковський, між іншим, аналізує синтаксичні помилки і пропонує їх поділити на кілька груп, зокрема помилки, які стосуються узгодження, керування, вживання прийменників, зайвих синтаксичних запозичень, порядку слів тощо (Markowski, 2008, с. 56–57). На думку польської дослідниці Г. Курковської, помилкою є функціонально необґрунтована інновація (Buttler, Kurkowska і Satkiewicz, 1973, с. 55). Натомість по-іншому ситуація виглядає у лінгводидактиці (Lipińska, 2003, с. 80–84). Тут поняття помилки пояснюється дещо інакше, адже мовна норма для іноземців відрізняється від мовної норми для носіїв мови, тому мовні помилки, які роблять іноземці, і мовні помилки носіїв мови не можна ототожнювати. Цікавий погляд щодо помилок має Томаш Вуйцік (Wójcik, 1982, с. 145–146), який вважає, що при акцентуванні на комунікативному методі у вивченні іноземної мови потрібно концентруватися на комунікації, а не на помилках. Можемо погодитися з цією думкою, але тільки в тому випадку, коли маємо справу з усним мовленням. Натомість у писемному мовленні керуємося іншими принципами: тут не можемо не звертати уваги на помилки.

Хотілось би відзначити статті, у яких висвітлено труднощі, що з ними стикаються іноземці у процесі вивчення української мови. Наприклад, про проблеми вивчення української мови в польськомовній аудиторії писали Олена Синчак (Synchak, 2007, с. 186–188) і Йоанна Гамеля (Hamela, 2008, с. 53–59), про граматичну інтерференцію – Мирослава Шевченко (Shevchenko, 2018, с. 251–262), про опанування поляками керування в українському синтаксисі – Алла Кравчук (Kravchuk, 2007, с. 167–170). Інша мовознавиця – Наталія Фарина – в одній зі своїх статей (Faryna, 2014, с. 162–170) звернула увагу на типологію помилок і труднощів, які виникають у процесі побудови складнопідрядних реченнях атрибутивної семантики. Синтаксичні помилки в українській мові, зокрема в журналістських текстах, стали предметом дослідження Андрія Яворського (Yavors'kuu, 2012, с. 143–150). Проте у згаданих працях проаналізовано лише окремі аспекти досліджуваної проблематики.

До найпоширеніших помилок належать ті, що з'являються під впливом мовної інтерференції, оскільки часто зумовлені близькою спорідненістю мов. Сама інтерференція не стосується лише синтаксису, але в нашій статті ми зупинимося тільки на «синтаксичних проблемах» студентів (дуже коротко зупинимося на пунктуаційних). Як зазначає Мирослава Шевченко, «лінгвістичні й психологічні

аспекти інтерференції корелюють між собою, зокрема при визначенні характеру помилок в іншомовному мовленні» (Shevchenko, 2018, с. 253).

У процесі вивчення іноземної мови студент дуже часто орієнтується на рідну мову, на її властивості, і тому нерідко спостерігаємо (особливо при вивченні близькоспорідненої) перенесення слів, структур, норм з рідної до іноземної. Зазвичай до цих помилок призводить незнання граматики (або недостатнє знання), тому в таких випадках викладач повинен пояснювати матеріал, порівнюючи дві мови – рідну мову студентів (у нашому випадку польську) з українською. В цьому можуть допомогти контрастивні дослідження українського і польського синтаксису, які представлені у працях Ірини Кононенко (Kononenko, 2012, с. 564–759; Kononenko, 2015, с. 392–408; Kononenko, 2017, с. 91–99), авторки цієї статті (Baranivska, 2002, с. 248–251; 2012, с. 21–26; 2021, с. 643–651), Наталії Магас (Mahas, 2021, с. 39–51). Не можна оминати *Ukraińsko-polskiego słownika syntaktycznego* Ореста Співака і Мар'яна Юрковського (Śpiwak, Jurkowski, 2003), який вийшов понад двадцять років тому і надалі є єдиною фундаментальною лексикографічною працею в польському і українському синтаксисі.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена потребою комплексного аналізу різних типів синтаксичних помилок, що їх найчастіше допускають польськомовні студенти, які вивчають українську мову як іноземну. На сьогодні поки що немає ґрунтовних праць з цієї теми.

Синтаксичні помилки ми погрупували відповідно до критеріїв традиційного синтаксису, оскільки його вивчають і поляки, і українці як у школі, так і на курсах (заняттях) з іноземної мови. Крім цього, українська і польська мови мають спільні риси в будові словосполучення, простого і складного речення.

1. АНАЛІЗ СИНТАКСИЧНИХ ПОМИЛОК: ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

У простому двоскладному реченні доволі часто трапляються помилки, пов'язані з неправильним вираженням форм присудка – як простого, так і дієслівного складеного чи іменного. Наприклад:

- 1) пропущення дієслова-зв'язки – вживання конструкцій (з пропущенням дієслова-зв'язки) типу: (1) *Каміль Стох найкращим спортсменом 2017 року* (пол. *Kamil Stoch najlepszym sportowcem 2017 roku*) замість *Каміль Стох – найкращий спортсмен 2017 року*; (2) *Юстина Ковальчик чемпіонкою світу* (пол. *Justyna Kowalczyk mistrzynią świata*) замість *Юстина Ковальчик – чемпіонка світу*;

- 2) уживання *буду могла, буду міг* замість простого дієслівного присудка: (3) *Ми не будемо могли поїхати з тобою до Києва* (пол. *Nie będziemy mogli pojechać z tobą do Kijowa*) замість *Ми не зможемо поїхати з тобою до Києва*;
- 3) уживання дієприкметника в іменній частині складеного присудка: (4) *На той час поляк на міжнародному ринку праці був перевіряний, йому довелося довести свою компетентність* (пол. *Wówczas Polak na międzynarodowym rynku pracy był sprawdzany, musiał udowodnić swoje kompetencje*); (5) *Цей собака був покинутий власником і* (6) *Цей собака був покинутий через власника* (пол. *Ten pies był porzucony przez właściciela*);
- 4) уживання частки *то* замість *це*: (7) *Львів то культурна столиця України* (пол. *Lwów to kulturalna stolica Ukrainy*); (8) *То погано* (пол. *To jest źle*); (9) *То можливе* (пол. *To jest możliwe*).

До синтаксичних помилок також належать:

- 1) неправильна координація підмета і присудка, зокрема:
- а) поєднання займенників-означень у формі множини (*усі, ці, ті, ваші, наші*) з підметом, який має у своєму складі числівник, що закінчується на *один*, вимагає дієслова, узгодженого із займенником у множині: *Усі 31 студент зарахували контрольну за першим разом* (якщо без займенника, то присудок у формі однини). Поширена помилка: (10) *Усі 31 студент зарахував контрольну за першим разом*;
- б) форма підмета, до складу якого входить збірний числівник. Під впливом польської мови, для якої характерними є роди – чоловічоособовий і нечоловічоособовий, виникають такі помилки, як *чотирьох братів у функції підмета* (укр. *четверо братів* – пол. *czterej bracia, czterech braci*). Поширена помилка: (11) *Двох бразильців мусили/мусило витримати жахливий холод у фінальному матчі* (пол. *Dwóch Brazylijczyków musiało wytrzymać potworne zimno podczas meczu finałowego*); (12) *Трьох друзів поїхало на відрядження до Варшави* (пол. *Trzech kolegów pojechało na delegację do Warszawy*);
- в) при підметі, вираженому аббревіатурою, присудок залежить від граматичного роду ключового слова: *УНІАН (агентство) подало найсвіжішу інформацію про події в Україні та світі*. Помилка: (13) *УНІАН подав найсвіжішу інформацію про події в Україні та світі*;
- 2) неправильна координація присудка й однорідних підметів. В українській мові при однорідних підметах (без сполучників), які виражені у формі множини, при прямому порядку слів – назвах осіб – присудок уживається у множині: *Оля, Надія, Наталка взяли участь у спортивних змаганнях*. Натомість, якщо перед однорідними підметами є означення, виражене займенником *кожний*

(кожен), то присудок уживається в однині: *Кожен студент, аспірант має це знати*. Типова помилка: (14) *Кожен студент, аспірант мають це знати*.

У двоскладних поширених реченнях виступають другорядні члени речення, які входять до складу групи підмета або групи присудка. У першій – це найчастіше узгодження, у другій – додаток і обставина. Найпоширеніші помилки пов'язані з вираженням додатка, адже в українській і польській мовах спостерігаємо відмінності в керуванні.

Для обох мов характерне і прийменникове, і безприйменникове, сильне і слабе керування, проте це є вид зв'язку, в якому виявлено найбільше помилок. Як зазначає Ірина Кононенко, «в українській і польській мовах поширеною є варіантність або синонімія форм керування» (Кононенко, 2012, с. 577): укр. *чекати на нього, чекати його* – пол. *czekać na niego*.

Часто трапляються розходження в обох мовах, що призводять до синтаксичних помилок, зокрема:

- 1) в українській мові безприйменникове керування – у польській прийменникове: *Я дуже задоволена цією пральною машиною* – *Jestem bardzo zadowolona z tej pralki automatycznej*, помилка: (15) *Я дуже задоволена з цієї пральної машини*; *Учителька задоволена новим учнем* – *Nauczycielka jest zadowolona z nowego ucznia*, помилка: (16) *Учителька задоволена з нового учня*;
- 2) в українській мові прийменникове – у польській безприйменникове: *У мого двоюрідного брата народилася дочка* – *Mojemu kuzynowi urodziła się córka*, помилка: (17) *Моєму двоюрідному братові народилася дочка*; *Хлопчик забрав у дівчинки іграшку* – *Chłopczyk zabrał dziewczynce zabawkę*, помилка: (18) *Хлопчик забрав дівчинці іграшку*; (19) *Потоцький велів своїм гайдуком поїхати до них (чумаків. – О.В.) і відібрати їм всю сіль* (пол. *zabrać im*);
- 3) в українській і польській – прийменникове, проте з уживанням різних прийменників у сполученні з тим самим відмінком: укр. *голосувати, віддати голос* (за кого?) – пол. *głosować, oddać głos* (на кого?), помилки: (20) *Коваленко звернувся до своїх виборців, щоб у другому турі вони віддали свій голос на Іваненка*; (21) *Більшість депутатів проголосувала на кандидата від лівих сил*. У цьому самому прикладі трапляється помилка іншого типу: (22) *Більшість депутатів голосувала за кандидатом лівих сил / ...за кандидатом лівої партії* (вибір прийменника правильний, проте неправильне керування).

Причиною низки помилок у дієслівному керуванні є відмінність форм керування членів в обох мовах, зокрема неправильне керування при прямому додатку, наприклад, *забути (що?) книжку* – *zarzucić (czego?) książki*, помилка (23) *забути книжки* (тут іменник у формі однини).

Найпоширенішою помилкою при прямому додатку є неправильний відмінок без прийменникового додатка: *бачити дівчата* замість *бачити дівчат* (пол. *widzieć dziewczyny*), що пов'язано з керуванням при категорії істот/неістот. Під впливом польської мови перехідне дієслово у сполученні з іменником (у множині) вимагає в останнього або родового, або знахідного відмінка, залежно від того, якого роду чи форми (чоловічоособової або нечоловічоособової) є іменник. Якщо чоловічого роду, істота, то родовий відмінок, якщо іншого, ніж чоловічий, і незалежно від того, істота це чи ні, – знахідний. Наприклад: пол. *Codziennie widzę tych uczniów / te kobiety na przystanku autobusowym*; укр. *Щоденно бачу цих учнів / цих жінок на автобусній зупинці*. Помилка: (24) *Щоденно бачу ці жінки на автобусній зупинці*.

При непрямому додатку спостерігаємо ряд помилок, спричинених впливом рідної мови. Їх можемо поділити на кілька груп:

- 1) неправильний відмінок прийменникового додатка: (25) *Уперше цей спортсмен сів за кермом у десятирічному віці* (пол. *siadł za kierownicą*) замість *сів за кермо*; (26) *Європейський Парламент висловився за скасуванням віз* (пол. *za zniesieniem wiz*) замість *за скасування віз*; (27) *закохатися у старшому чоловіку* (пол. *zakochać się w starszym mężczyźnie*) замість *закохатися у старшого чоловіка* тощо. Так, не завжди ті самі прийменники в обох мовах вимагають тих самих відмінків;
- 2) неправильний прийменник у прийменниковому додатку: *втікати* (від кого? чого?) *від вовка* – *uciekać* (przed kim? przed czym?) *przed wilkiem*, *ховати від* (від кого? чого?) – *chować przed* (przed kim? przed czym?), *боротися* (за що?) – *walczyć* (o co?) та інші. Наприклад: (28) *Ліки потрібно ховати перед дитьми* (пол. *Należy chować leki przed dziećmi*) замість *Ліки потрібно ховати від дітей*; (29) *Більшість ліків можна купити тільки на рецепт* (пол. *Większość leków można kupić tylko na receptę*) замість *Більшість ліків можна купити тільки за рецептом* чи (30) *Тепер студенти дуже критичні і вимогливі, однак забувають, що борються не стільки про диплом, а про ґрунтовну освіту* (пол. *Studenci są obecnie bardzo krytyczni i wymagający, zarobniają jednak, że walczą nie tyle o dyplom, ile o solidne wykształcenie*) замість *Тепер студенти дуже критичні і вимогливі, однак забувають, що борються не так за диплом, як за ґрунтовну освіту*;
- 3) неправильний відмінок безприйменникового додатка: (31) *У вільному часі люблю слухати музики* (пол. *W wolnym czasie lubię słuchać muzyki*) замість *У вільний час / На дозвіллі люблю слухати музику*;
- 4) відмінності у співвідношенні прийменників і форм іменників, що, своєю чергою, призводить до ряду помилок, наприклад: укр. *жити на одну стипендію* – пол. *żyć z jednego stypendium*, помилка: (32) *Студентам важко*

жити з однієї стипендії; укр. ворожити на кавовій гуці – пол. wróżyć z fusów, помилка: (33) *Ворожити з кавової гуці може кожен*; укр. В Анни чудова пам'ять на цифри; пол. Anna ma świetną pamięć do cyfr, помилка (34): *Анна має відмінну пам'ять до цифр*.

Часто трапляється вживання прийменникового додатка замість безприйменникового: (35) *Учора збірна Італії програла зі збірною України замість Учора збірна Італії програла збірній України* (пол. przegrać z reprezentacją Ukrainy); (36) *Анджея вважають за хорошого студента замість Анджея вважають хорошим студентом* (пол. uważać za dobrego studenta); (37) *Ми повинні бути свідомими у користанні з інтернет-ресурсів* (пол. korzystanie z zasobów internetowych) та інші.

І навпаки – безприйменникового додатка замість прийменникового, наприклад: (38) *Роберт радився батька у справі купівлі автомобіля замість Роберт радився з батьком у справі купівлі автомобіля* (пол. radzić się ojca) чи (39) *Я прислухалася вашій розмові замість Я прислухалася до вашої розмови* (пол. przysłuchiwać się rozmowie).

Ці приклади свідчать, що не тільки для студентів-початківців, але й для студентів вищих рівнів (С1–С2) досить складним є синтаксис дієслова.

Як у польській, так і в українській мовах поширеним є іменникове керування. Словосполучення з таким видом зв'язку може бути і безприйменникове, і прийменникове. Відмінності в обох мовах призводять до помилок, особливо у випадках, коли в одній мові вживається прийменник, а в іншій – ні. Наприклад: укр. *рецензія на фільм* – пол. *recenzja filmu*. Помилка: (40) *Рецензія фільму*.

Натомість більш проблемними є прийменникові конструкції – з різними іменниками. У субстантивних конструкціях із керуванням в українській і польській мовах залежний компонент переважно приєднується до головного за допомогою прийменника, проте прийменники здебільшого не збігаються (Kononenko, 2012, с. 585), наприклад: укр. *відділ у справах іноземців* – пол. *wydział do spraw obcokrajowców*; укр. *комісія з питань культури* – пол. *komisja do spraw (ds) kultury*. Дуже поширені помилки (також і на вищих рівнях володіння): (41) *відділ до справ іноземців*, (42) *комісія до справ культури*. Сюди можемо додати: укр. *крем для обличчя* – пол. *krem do twarzy*, помилка: (43) *Цей зволожувальний крем до обличчя має приємний запах* (пол. *Ten nawilżający krem do twarzy ma miły zapach*); укр. *підручник з...* – пол. *podręcznik do...*, помилка: (44) *Від сьогодні ми повинні змінити всі підручники до історії. Виявляється, що це зовсім не Колумб є першовідкривачем Америки* (пол. *Od dziś powinniśmy zmienić wszystkie podręczniki do historii. Okazuje się, że to wcale nie Kolumb jest odkrywca Ameryki*).

При прикметниковому керуванні спостерігається дещо менше помилок (з огляду на подібність). З поширених: (45) *...з'явилися продукти на перший погляд здорові і*

багаті у цінні для нашого організму складники (пол. ...*pojawiły się produkty pozornie zdrowe i bogate w cenne dla naszego organizmu składniki*).

В аналізованих роботах ми виявили також такі помилки: (46) *у цьому моменті* (пол. *w tym momencie*), (47) *у перші три місяці* (пол. *w pierwszych trzech miesiącach*), (48) *від року* (пол. *od roku*).

Узгодження. У цьому виді синтаксичного зв'язку помилки на середньому і на вищому рівнях мовної компетенції спостерігаються рідко, зазвичай на них можемо натрапити на початковому рівні (A1–A2). Як відомо, в українській мові узгоджене означення (при повному узгодженні) завжди стоїть перед означуваним словом (*теплий день*), натомість у польській мові ні (саме тому в українськомовних осіб, які вивчають польську мову, виникають з цим проблеми: *język polski*, але *polski język literacki*). Проте ряд української біологічної номенклатури (ботанічної і зоологічної) може створювати проблеми для польськомовних студентів, адже тут узгоджене означення завжди міститься у постпозиції до означуваного слова (*білоцвіт весняний, голобров довгодзьобий*). З такою термінологією студенти ознайомлюються зазвичай уже на рівнях C1 і C2.

Натомість більш поширеними є помилки, які стосуються вживання прийменника при обставинах і неузгоджених означеннях: (49) *Цього літа ми відпочивали над Балтійським морем* (пол. *nad morzem*) замість *Цього літа ми відпочивали на Балтійському морі*; (50) *Мій старший брат навчається на Варшавському університеті* (пол. *studiuje na Uniwersytecie Warszawskim*) замість *Мій старший брат навчається у Варшавському університеті*; (51) *Це сталося в нез'ясованих обставинах* (пол. *w niewyjaśnionych okolicznościach*) замість *Це сталося за нез'ясованих обставин*; (52) *Моя двоюрідна сестра недавно купила квартиру на кредит* (пол. *mieszkanie na kredyt*) замість *купила квартиру в кредит* тощо.

2. АНАЛІЗ СИНТАКСИЧНИХ ПОМИЛОК: СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

Деякі типи складних речень або частини складного речення спричиняють теж чимало труднощів для студентів-іноземців, які опановують українську мову. Найпоширеніші помилки викликані, як правило, міжмовною інтерференцією, і до них належать:

- 1) активний дієприкметник теперішнього часу у складі дієприкметникового звороту замість складнопідрядного речення з підрядним означальним: (53) *Бігаючі собаки на свободі* (пол. *Biegające na wolności psy*) замість *Собаки, що бігають на свободі*; (54) *Я побачив високого чоловіка ідучого впоперек дороги* (пол. *Zobaczyłem wysokiego mężczyznę idącego w poprzek drogi*) замість

Я побачив високого чоловіка, який ішов уперек дороги; (55) [...] кілька-десять оточуючих його менших островів (пол. kilkadziesiąt otaczających ją (wyspę. – О.В.) mniejszych wysp) замість [...] кількадесят менших островів, які розкинулися навколо нього;

- 2) складні речення, що містять *ті, хто...*, *ті, що...*, *всі, хто...* Для української мови характерні саме такі конструкції, які під впливом польської мови студенти трансформують у *ті, які/котрі, всі, які/котрі* (польській мові властиві *...te, które..., ...ci, którzy...*). Зазвичай, калькують їх. Наприклад: (56) *Ті котрі спішають за сонцем на хорватському узбережжі можуть пройти скорочений маршрут* (пол. *Ci, którzy śpieszą się po słońce na chorwackie wybrzeże, mogą przejść trasę skróconą*) замість *Ті, хто поспішає...*; (57) *Я той, який тебе знає найкраще* (пол. *Jestem tym, który zna cię najlepiej*) замість *Я той, хто тебе знає найкраще*;
- 3) позиція сполучного слова *який (котрий)* у складнопідрядному реченні з підрядним означальним. Цей тип помилки пояснюється тим, що «в польській мові позиція відносного займенника *który* в підрядній частині є чітко усталеною: завжди стоїть на першому місці в підрядному реченні, завжди вказує на останній іменник у головному реченні (або на іменник, логічно наголошений)» (Baranivska, 2012, с. 23). Винятком є окремі прийменникові сполучення як-от *za pomocą których // za których pomocą* чи *w skład którego // w którego skład*. В українській мові відносний займенник *який (котрий)* у підрядному реченні завжди стоятиме на початку підрядної частини (якщо виступає в ролі підмета); якщо ж у підрядному реченні це сполучне слово є у функції другорядного члена, залежного від іменника або прикметника, то розміщуватиметься після головного слова словосполучення (Baranivska, 2012, с. 23). Найпоширеніші помилки: (58) *Це самотня дитина, якої батьки працюють до пізньої ночі* (пол. *To jest samotne dziecko, którego rodzice pracują do różnej pory*); (59) [...] *вони братимуть участь у II Конгресі соціально-політичної організації, якій членами вони є* / (60) *якої вони членами* / (61) *якій вони є членами* (пол. [...] *będą brali udział w II Zjeździe organizacji społeczno-politycznej, której są członkami*); (62) *Про те, як раї став Сахарою, написала міжнародна команда вчених, яких керівником був німецький геолог* (пол. *O tym, jak raj stał się Saharą, napisał międzynarodowy zespół naukowców kierowany przez niemieckiego geologa*);
- 4) місце сполучників *як – так* у складнопідрядному реченні. Характерна помилка *так – як*, наприклад: (63) *На курси іноземних мов можуть записуватися так студенти, як і співробітники університету* (пол. *Na kursy językowe mogą się zapisać tak studenci, jak i pracownicy uniwersytetu*) замість

На курси іноземних мов можуть записуватися як студенти, так і співробітники університету; (64) *Тому, також так на Заході, як і у Польщі поширюється мода на виховання дітей без телебачення (пол. Dlatego też zarówno na Zachodzie, jak i w Polsce rośnie moda na wychowanie dzieci bez TV) замість Тому також як на Заході, так і в Польщі поширюється мода на виховання дітей без телебачення.*

Також варто звернути увагу на порядок слів у реченні. Найчастіша помилка (зокрема на початковому рівні, але іноді спостерігається й на вищих рівнях) – місце узгодженого означення у постпозиції відносно означуваного слова (65) *Тихим Океаном цікавилися перш за все іспанців, які шукали шляхів торгових ведучих до Азії та нових земель і скарбів*, а також місце сполучного слова *який* у підрядному означальному реченні (про це йшлося вище).

3. АНАЛІЗ СИНТАКСИЧНИХ ПОМИЛОК: ІНШІ ПРИКЛАДИ СИНТАКСИЧНИХ ПОМИЛОК

До них належать:

- 1) пасивні конструкції: (66) *Мікрорайон викуплений через іноземців* (пол. *Dzielnica została wykupiona przez obcokrajowców*) замість *Мікрорайон викуплений іноземцями*; (67) *Документ, з дуже подімими* (так є в оригіналі. – *О. Б.*) *функціями до сьогоднішнього, видавано для безпеки купців...* (пол. *Dokument, z treści bardzo podobny do obecnego, wydawano dla bezpieczeństwa kupców...*) замість *...видавали для безпеки...* чи (68) *Таку форму вірувань використовувано між іншим у античній Греції та Римі* замість *використовували*, а також пасивної конструкції типу *надаються знижки*, якій у польській мові відповідає *zniżki są przyznawane*, тому часто в студентських роботах натрапляємо на (69) *є* *надавані знижки*;
- 2) предикати *потрібно, необхідно, треба, варто, можна*. Під впливом польської з'являється помилка (70) *Ми потребуємо відпочинку* (пол. *Potrzebujemy odpoczynku*) замість *Нам потрібен відпочинок*. Крім того, трапляються повторення, наприклад, при вживанні предикатів. Поширена помилка – вживання поряд двох: (71) *Потрібно необхідно це зробити*; (72) *Необхідно треба це прочитати*.

Окремо слід згадати про синтаксичні кальки:

- 1) уживання зворотного займенника *собі* замість конструкції *один одного (одна одній, одні одним і подібні)*, що виникає з калькування польських конструкцій на зразок *powiedziałyśmy sobie wszystko*: (73) *Ми собі сказали все* замість *Ми*

- сказали все одна одній; (74) *Таня, ми собі обіцяли, що після іспитів поїдемо в навколосвітню подорож* замість *Таню, ми обіцяли одна одній, що після іспитів поїдемо в навколосвітню подорож*;
- 2) вираження причини за допомогою різних прийменників. Відмінності в обох мовах призводять до низки помилок, наприклад, прийменник а) *від*: (75) *Олю/В Олі з втоми часто болить голова* (пол. *Olę ze zmęczenia często boli głowa*) замість *Від втоми в Олі часто болить голова*; б) з в українській мові – *od* у польській: (76) *Сцентики не мають сумнівів: любові від першого погляду не існує* (пол. *Sceptycy nie mają wątpliwości: miłość od pierwszego wejrzenia nie istnieje*) замість *Скептики не мають сумнівів: кохання з першого погляду не існує*; в) з (*із*) в українській мові, якому в польській найчастіше відповідають конструкції з *przez*: (77) *Через скромність не любить хвалитися своїми успіхами* (пол. *Przez skromność nie lubi się chwalić swoimi sukcesami*) замість *Зі скромності не любить хвалитися своїми успіхами*. Помилки такого типу можуть виникати внаслідок подібності в обох мовах, адже в українській теж виражаємо причину за допомогою прийменника *через*, так само, як і в польській: *Через тебе ми знову запізнимося на лекцію* – *Przez ciebie znowu spóźnimy się na wykład*;
- 3) уживання сполучника *a* в конструкціях (78) *Між Україною а Польщею* (пол. *Między Ukrainą a Polską*); (79) *Між мною а тобою* (пол. *Między mną a tobą*);
- 4) поширення *я маю* замість *у мене є* (в українській мові *я маю* вживається рідше, ніж конструкція *у мене є*, наприклад: (80) *У моєї сестри (є) двоє дітей* – *Моя сестра має двоє дітей* (пол. *Moja siostra ma dwoje dzieci*). Під впливом рідної мови польські студенти часто вживають: (81) *Кароліна має зелені очі*; (82) *Я маю приятеля, який живе в Чехії* замість *У Кароліни зелені очі*; *У мене є приятель, який живе в Чехії*;
- 5) уживання конструкцій *від двох років, від трьох місяців, від чотирьох тижнів* замість *уже два роки, уже три місяці, вже чотири тижні*, наприклад: (83) *Я живу в Кракові від двох років* (пол. *Mieszkam w Krakowie od dwóch lat*) замість *Я живу в Кракові вже два роки*. Доволі часто натрапляємо на прийменникову конструкцію (84) *від часу до часу* (пол. *od czasu do czasu*) замість *час від часу*. Ця помилка, як і інші, згадані вище, спричинена міжмовною інтерференцією;
- 6) використання – під впливом рідної мови – прийменника *часу через* (пол. *przez*) замість *упродовж, протягом*: (85) *Якщо можеш постарайся міряти тиск через кілька днів принаймні вдвічі на день – результати записуй у таблиці* (пол. *przez kilka kolejnych dni przynajmniej dwa razy dziennie*); (86) *Крім того, територія, на якій споруджена електростанція та її околиці,*

- через наступних 100 років не може бути використовувана, наприклад до землеробства (пол. *przez następne 100 lat*); (87) Три роки тому я через місяць перебувала з батьком у Грузії (пол. *przez miesiąc*);
- 7) уживання прислівника *там* замість *туди* в реченнях (88) *Той трамвай там не їде* замість *Той трамвай не їде туди* (пол. *Ten tramwaj tam nie jedzie*). Це одна з небагатьох помилок, яка трапляється майже на всіх рівнях мовної компетенції (на С1 і С2 теж);
- 8) замість безособових речень *Мені не спиться, Мені не пишеться, Йому постійно щастить, Йому не працюється* польськокомвні студенти найчастіше використовують кальки, тобто (89) *Не можу спати* (пол. *Nie mogę spać*);
- 9) уживання прийменника *до* + віддієслівний іменник замість неозначеної форми дієслова, наприклад: (90) *У мене ще кімната / Я маю ще кімнату до прибирання* (пол. *Jeszcze tam pokój do sprzątnia*) замість *Мені ще потрібно прибрати кімнату*; (91) *У мене багато справ до залагодження* (пол. *Małt mnóstwo spraw do załatwienia*) замість *Мені потрібно вирішити багато справ*.

В основі більшості описаних помилок лежить міжмовна інтерференція. Для закріплення цих помилок варто пропонувати вправи з перекладу, а також творчі завдання.

4. АНАЛІЗ ПОМИЛОК: ПУНКТУАЦІЯ

Важливим аспектом у контексті вивчення синтаксису є також пунктуація, яку не варто оминати, адже правильне вживання розділових знаків свідчить про розуміння тексту. Річ у тому, що правила польської пунктуації дещо відрізняються від українських, навіть можна ствердити, що є простішими.

Відмінності стосуються передовсім пунктуаційного оформлення (подаємо приклади найпоширеніших пунктуаційних помилок):

- 1) тире між підметом і присудком: (92) укр. *Зима це важкий період для птахів і тварин*, пол. *Zima to trudny okres dla ptaków i zwierząt*; (93) укр. *Анджеј це студент другого курсу*, пол. *Andrzej to student drugiego roku*;
- 2) речення, ускладненого дієприкметниковим зворотом з означуванням словом у препозиції, напр.: (94) укр. *Доповідь виголошена на конференції викликала дискусію*, пол. *Referat wygłoszony podczas konferencji wywołał dyskusję*;
- 3) виділення комами вставних слів, як наприклад, *може, мабуть, на жаль, на щастя, по-перше* тощо, напр. (95) *Це мабуть ще не найгірша річ*, пол. *To chyba jeszcze nie najgorsza rzecz*; (96) *На жаль ми не зможемо зробити цього*

вчасно, пол. *Niestety nie zdążyły zrobić tego na czas*. Стосовно останнього, в польській мові немає чіткого правила (допускаються варіанти);

- 4) складносурядного речення – кома перед *i* (а також і тире): (97) *Вона* (ворона. – *О.Б.*) *бездоганно вгадувала наближення дощу чи грому ще при безхмарному ясному небі і тільки вже після того, як раптом вона крикне тричі спеціальним голосом, дід починав ні з того, ні з цього кашляти...*;
- 5) оформлення прямої мови і діалогів (помилка – пропуск коми): (98) *«Якщо не має відповідної групи людей, яка буде продовжувати тему – фірми залишаються без допомоги»* – каже *Евеліна Григатовіч-Шумовська*; (99) *«Що ж пане – спокійно відповів Падеревський. – Такі стереотипи ніколи не є справжніми. В нас наприклад говорять: „Гречний як француз“»* (тут ще немає коми при звертанні);
- 6) виділення комою (комами) відокремленого додатка: (100) *Крім відновлюваної енергетики існує також атомна енергетика, яка досі...*

Згідно з правилами польської пунктуації ці розділові знаки у перерахованих випадках (1–5) не вживаються, тому правила польської пунктуації «переносяться» на український текст.

Складними для опанування є правила вживання тире і двокрапки в безсполучниковому складному реченні. До менш поширених пунктуаційних помилок можемо віднести виділення з обох боків комами підрядного речення, якщо воно міститься в інтерпозиції, а також звертання. Такі самі правила є і в польській мові, проте чомусь їх часто оминають.

Для закріплення правил пунктуації спочатку варто пропонувати такі вправи, пунктуація в яких є подібною, пізніше – з відмінною пунктуацією або частково подібною.

*

Помилки, які допускають іноземці у процесі вивчення іноземної мови, є природним явищем, адже не можна одразу вивчити мови досконало. Здійснений аналіз синтаксичних помилок польськомовних студентів дає підстави стверджувати, що вплив рідної мови на рівні синтаксичної системи є одним з найсильніших, і його дуже часто важко позбутися в процесі опанування іноземної мови. Джерелом переважної більшості цих помилок є міжмовна інтерференція. З огляду на обсяг статті нам не вдалося подати всіх зібраних прикладів синтаксичних помилок (тільки 100 найпоширеніших), але навіть ті наведені виникли як під впливом мовної інтерференції (помилки в керуванні, порядок слів у реченні, пасивні конструкції, речення, ускладнені дісприкетниковим зворотом, синтаксичні кальки тощо), так

і незалежно від впливу рідної мови (також помилки в керуванні і порядок слів у реченні; неправильна координація підмета і присудка, неправильна координація присудка й однорідних підметів, уживання предикатів).

Викладачам годі очікувати, що студенти самі зауважать усі синтаксичні нюанси і навчатися бездоганно іноземної мови (слід пам'ятати, що у випадку опанування поляками синтаксичних норм української мови інтуїція чи подібність не завжди спрацьовують), тому постійна практика, якнайчастіше і якнайрізноманітніше завдання з синтаксису (як в усному, так і в писемному мовленні) допоможуть успішно подолати ці помилки. Передовсім варто звертати увагу на мовні пастки; крім цього, пропонувати такі вправи, а навіть розробити цілий комплекс вправ, які допоможуть уникати інтерференції (звісно, її найважче подолати), а також сприятимуть засвоєнню синтаксичних особливостей української мови, які властиві тільки їй і не збігаються з рідною. До пояснення чи укладання матеріалу потрібно залучати контрастивний аналіз (від польської мови до української), зокрема при доборі вправ враховувати наявність певного синтаксичного явища в українській мові і відсутність його в польській і навпаки.

Вправами для опанування синтаксичних норм іноземної – української – мови є розроблення письмових і усних завдань, які передовсім скеровані на унаочнення відмінних синтаксичних особливостей української і польської мов. Це, зокрема, можуть бути такі вправи: 1) Переклад речень з польської мови українською (на всіх рівнях володіння мовою). Варто пропонувати не тільки писемну, а й усну форми. 2) Переклад фрагментів тексту (починаючи з середнього рівня). Можна пропонувати, наприклад, нескладні публіцистичні тексти. 3) Виправлення синтаксичних помилок (вищий рівень). 4) Різні види практичного (оголошення, запрошення, лист, автобіографія та ін.) і академічного (твори, статті, репортаж тощо) письма. Підбірка завдань теж залежить від рівня володіння мовою (чи це буде оголошення, чи рекламний текст, чи мотиваційний лист).

Не менш важливою є і сама перевірка письмових робіт: на вищому рівні варто тільки вказувати на помилку, проте не виправляти її, а дати можливість студентові подумати і виправити самостійно.

Доцільне і обґрунтоване використання під час занять зіставлення української і польської мов, створення завдань відповідно до рівня володіння мовою сприятиме запобіганню синтаксичним помилкам у писемному і усному мовленні студентів-іноземців.

Матеріали розвідки можуть бути використані як для вивчення української мови поляками і польської українцями, так і для зіставних досліджень.

BIBLIOGRAFIA

- Baranivska, O. (2002). O ukraińskich i polskich zdaniach przydawkowych. *Język Polski*, 37(4), 248–251.
- Baranivska, O. (2012). Pol's'ko-ukrayins'ki syntaksychni kontrasty v perekładi. *Movni i kontseptual'ni kartyny svitu* [Баранівська, О. (2012). Польсько-українські синтаксичні контрасти в перекладі. *Мовні і концептуальні картини світу*] (38), 21–26.
- Baranivska, O. (2021). Rząd przyimków w języku polskim i ukraińskim: analiza porównawcza i błędy w użyciu. W: E. Horyń, E. Młynarczyk, i P. Zmigrodzki (red.), *Język polski – między tradycją a współczesnością: księga jubileuszowa z okazji stulecia Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego* (s. 643–651). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. <https://doi.org/10.24917/9788380846258.52>
- Buttler D., Kurkowska H., i Satkiewicz H. (1973). *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Faryna, N. (2014). Spoluchni zasoby u skladnopidryadnykh rechennyakh atrybutyvnoyi semantyky na zanyattyakh z ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi. *Teoriya i praktyka vykladannya ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi*, (9), 162–170 [Фарина, Н. (2014). Сполучні засоби у складнопідрядних реченнях атрибутивної семантики на заняттях з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної* (9), 162–170].
- Hamela, J. (2008). Trudnoshchi pry vuvchenni ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi na pochatkovomu etapi (z dosvidupol's'komovnoho slukhacha). *Teoriya i praktyka vykladannya ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi*, (3), 53–59 [Гамеля, Й. (2008). Труднощі при вивченні української мови як іноземної на початковому етапі (з досвіду польськомовного слухача). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, (3), 53–59].
- Yavors'kyu, A. (2012). Syntaksychni pomylyky v zhurnalists'kykh tekstakh (na materialy hazety "Den"). *Naukovyy visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Filolohichni nauky. Movoznavstvo*, (1), 143–150 [Яворський, А. (2012). Синтаксичні помилки в журналістських текстах (на матеріалі газети "День"). *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Сер.: Філологічні науки. Мовознавство*, (1), 143–150].
- Kononenko, I. (2012). *Українська та польська мови: контрастивне дослідження [Ukrayins'ka ta pol's'ka movy: kontrastyvne doslidzhennya] / Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kononenko, I. (2015). Poryadok sliv u prostykh rechennyakh ukrayins'koyi ta pol's'koyi mov. V: I. Kononenko, I. Mytnik, i S. Romaniuk (vyd.) *Tendentsiyi rozvytku ukrayins'koyi leksyky ta hramatyky – 2* (с. 391–408). Fond Varshavs'koho universytet. [Кононенко, І. (2015). Порядок слів у простих реченнях української та польської мов. В: І. Кононенко, І. Митнік, і С. Романюк (вид.), *Тенденції розвитку української лексики та граматики – 2*, (с. 391–408). Фонд Варшавського університету].
- Kononenko, I. (2017). Adyektyvno substantyvne bezpryuymennykove keruvannya v ukrayins'kiy i pol's'kiy movakh [Кононенко, І. (2017). Ад'єктивно-субстантивне безприйменникове керування в українській і польській мовах]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 5, 91–99. <https://doi.org/10.14746/sup.2017.5.10>
- Kravchuk, A. (2007). Keruvannya v ukrayins'komu syntaksysi: problemy vykladannya polyakam, shcho vuvchayut' ukrayins'ku movu yak inozemnu. *Teoriya i praktyka vykladannya ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi*, (2), 167–170 [Кравчук, А. (2007). Керування в українському синтаксисі:

- проблеми викладання полякам, що вивчають українську мову як іноземну. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, (2), 167–170].
- Lipińska E. (2003). *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Mahas, N. (2021). Ukrayins'ko-pol's'ki syntaksychni paraleli u suchasnykh movoznavchykh doslidzhennyakh [Магас, Н. (2021). Українсько-польські синтаксичні паралелі у сучасних мовознавчих дослідженнях]. *Studia Ucrainica Varsoviensia*, 9, 39–51. <https://doi.org/10.31338/2299-7237suv.9.3>
- Markowski, A. (2008). *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. PWN.
- Synchak, O. (2007). Trudnoshchi vyvchennya ukrayins'koyi movy v pol's'komovniy audytoriyi. *Teoriya i praktyka vykladannya ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi*, (2), 186–188 [Синчак, О. (2007). Труднощі вивчення української мови в польськомовній аудиторії, *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, (2), 186–188].
- Shevchenko, M. (2018). Hramatychna interferentsiya ta sposoby yiyi podolannya u protsesi vyvchennya ukrayins'koyi movy pol's'kumy studentamy. *Studia Wschodnioslowiańskie*, 18, 251–262 [Шевченко, М. (2018) Граматична інтерференція та способи її подолання у процесі вивчення української мови польськими студентами. *Studia Wschodnioslowiańskie*, 18, 251–262]. <https://doi.org/10.15290/sw.2018.18.17>
- Śpiwak, O., i Jurkowski, M. (2003). *Ukraińsko-polski słownik syntaktyczny*. Tyrsa.
- Wójcik, T. (1982). *Aspekty procesu glottodydaktycznego*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

СИНТАКСИЧНІ ПОМИЛКИ ПОЛЬСЬКОМОВНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Резюме

Метою статті є аналіз синтаксичних помилок у простому і складному реченні української мови польськомовних студентів-україністів, які ми почерпнули з їхніх письмових робіт, а також визначення способів їх подолання для правильного опанування синтаксичних норм української мови. До уваги ми взяли найбільш поширені синтаксичні відмінності в досліджуваних мовах, які часто призводять до помилок, зокрема: порушення порядку слів у реченнях, неправильна координація підмета і присудка, відмінності в іменниковому і прикметниковому керуванні, активні дієприкметники теперішнього часу у складі дієприкметникових зворотів, синтаксис українських числівників, позиція сполучного слова *який (котрий)* у складнопідрядному реченні з підрядним означальним, пасивні конструкції, синтаксичні кальки тощо, які часто викликають незрозуміння тексту або можуть ускладнити сприйняття усного висловлювання. Переважно ці помилки (у статті ми подали 100 прикладів різних типів синтаксичних помилок) є результатом міжмовної інтерференції, проте трапляються й такі, які є результатом засвоєння неправильних форм від носіїв мови. Для успішного подолання аналізованих типів помилок варто розробити письмові і усні завдання, які скеровані на унаочнення відмінних синтаксичних особливостей української і польської мов (переклад, виправлення синтаксичних помилок, письмові роботи). Використання під час занять зіставлення української і польської мов, створення завдань відповідно до рівня володіння мовою запобігатиме синтаксичним помилкам у писемному і усному мовленні студентів-іноземців.

Ключові слова: українська мова; польська мова; синтаксичні помилки; пунктуаційні помилки; міжмовна інтерференція

BŁĘDY SYNTAKTYCZNE W JĘZYKU UKRAIŃSKIM
STUDENTÓW POLSKOJĘZYCZNYCH

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza błędów syntaktycznych w zdaniu prostym i zdaniu złożonym w języku ukraińskim polskojęzycznych studentów-ukrainistów oraz sposoby wyeliminowania tych błędów w celu poprawnego opanowania norm syntaktycznych języka ukraińskiego. Przykłady błędów pochodzą z prac pisemnych tych studentów. Pod uwagę wzięto najbardziej rozpowszechnione różnice syntaktyczne w badanych językach, które często powodują powstanie błędów, m.in. naruszenie szyku wyrazu w zdaniach, naruszenie zgodności podmiotu z orzeczeniem, przydawki z wyrazem określającym, błędy dotyczące używania przydawk imiesłowowych, składni liczebników ukraińskich, błędy w rekcji rzeczowników i przymiotników, błędy w wyrażeniach przyimkowych, szyk zaimka względnie *який* w zdaniu złożonym z podrzędnym przydawkowym, konstrukcje bierne, kalki syntaktyczne, które często powodują niezrozumienie tekstu lub mogą komplikować odbiór ustnej wypowiedzi. Błędy te (w artykule zaprezentowaliśmy 100 przykładów błędów syntaktycznych) w przeważającej części są wynikiem interferencji międzyjęzykowej, jednak zdarzają się również takie, które są przyswajane od rodzimych użytkowników języka ukraińskiego. W celu skutecznego wyeliminowania przeanalizowanych błędów warto opracować zadania pisemne i ustne, których zadaniem będzie uwidocznienie charakterystycznych cech składniowych języka ukraińskiego i polskiego (tłumaczenie, poprawianie błędów składniowych, prace pisemne). Zastosowanie na zajęciach komponentu porównawczego języka ukraińskiego i polskiego oraz tworzenie zadań dostosowanych do poziomu znajomości języka zapobiegnie błędom składniowym w mowie i w piśmie studentów obcojęzycznych.

Słowa kluczowe: język ukraiński; język polski; błędy składniowe; błędy interpunkcyjne; interferencja międzyjęzykowa

SYNTACTIC ERRORS MADE BY POLISH
STUDENTS LEARNING UKRAINIAN

Summary

The article analyzes the syntactic errors occurring in Ukrainian simple and complex sentences in the speech of Polish-language students-Ukrainists (spotted by the author in students' written works). It also looks at the ways how such mistakes can be eliminated so that Ukrainian syntactic norms can be mastered. The most common syntactic differences in both languages are taken into account, including word order in sentences, subject-verb agreement, the use of modifiers and the words they modify, participial modifiers, the syntax of Ukrainian numerals, nominal and adjectival government, prepositional phrases, placement of the relative pronoun *який* in subordinate relative clauses, passive constructions, syntactic calques, etc. These errors frequently lead to miscomprehension of written messages or may affect the understanding of spoken utterances. Such errors (100 examples of various syntactic errors are presented) result from interlingual interference; however, there are also language mistakes that come from native speakers. It is argued that the effectiveness of overcoming such errors depends on the quality of special written and verbal tasks, aimed at highlighting syntactical differences between the two languages (translation, correction of syntactic errors, written assignments). The use of comparative methods, making activities at an appropriate level will prevent any syntactic errors in oral and written speech of foreign students.

Keywords: Ukrainian; Polish; syntax errors; punctuation errors; interlingual interference